

ביאורים

לאחר שהסביר כי לא ייתכן שאחת ממצוות התורה תשמש גם שורש או עיקר, שולל רבי יוסף אלבו את הסברה למנות את הקבלה - המסורת מאב לבן, כאחד השורשים. הרי התורה כבר אומרת "שאל אביך ויגדך" [דברים לב, ז], ובכך היא קובעת כמצוה את קבלת המסורת היהודית מאב לבן. זו גם הסיבה שדוחה רבי יוסף אלבו את העיקר התשיעי של הרמב"ם: "שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, שנאמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" - עיקר זה מבוסס על הציווי 'לא תוסיף ולא תגרע', וכיוון שזו מצוה היא לא יכולה להמנות כעיקר או כשורש. הוא מסיק לבסוף [פרק כ"ג] שאין למנות זאת כמצוה, ולכן ניתן לקבוע כענף לשורשים את האמונה שהתורה לא תבטל או תשתנה.

על הסבר זה מתעורר קושי: בפרק הבא ימנה רבי יוסף אלבו את אחדות ה' כאחד השורשים של האמונה, והרי זו כבר מצוה מפורשת - 'שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד?'

רבי יוסף אלבו מסביר שהמושג אחדות ה' כולל שני עניינים: א. אין דומה או שווה לקב"ה. ב. ה' שהוא אלוהינו פה בעולם הזה, הוא גם אותו ה' אחד, שתכונתו 'אחד'. בעולם אנו רואים כוחות רבים המנוגדים זה לזה עד שנראה כי אין אחדות בעולם. דבר זה לא ייתכן כיוון שה' אחד, ואין בו שום ריבוי והרכבת יסודות, אם-כן היאך אפשר שיבואו כוחות סותרים מאת ה'? אף על פי כן מחויבים אנו להאמין שלכל המקורות השונים בעולם ישנו מקור אחד, ואף ישנה הרמוניה בין הכוחות המנוגדים - ה' אחד ואף עולמו שברא - אחד.

מצוות 'שמע ישראל' באה ללמדנו את העניין השני - שכפי שהקב"ה אחד בשמים, כל הנבראים בארץ הם ממנו. אך העניין הראשון - האמונה שאין דבר שני שווה לה' לא נמנית כמצוה, ועל כן אחדות ה' נמנית כאחד השורשים באמונת ישראל.

בדומה לכך, היה ניתן להקשות מהציווי 'אנכי ה' אלוהיך' שנאמר בעשרת הדברות. אך לפי רבי יוסף אלבו אין בפסוק זה ציווי להאמין באחדות ה', אלא אמונה שה', שהוציאנו ממצרים, הוא נותן התורה. אפשרות נוספת להסבר הפסוק היא שזו הקדמה כללית לעשרת הדיברות ואינה מצוה בפני עצמה. לפי דרך זו, כמובן, יש למנות את עשרת הדברות באופן שונה ולהחשיב את 'לא תשתחוה' בתוך מניין הדברות.

הרחבות

• "אנכי" כולל את כל המצוות

אין "אנכי" בכלל עשרת הדברות, אבל היא הקדמה לשני הדברות הבאים. רבי יוסף אלבו מבאר כי "אנכי ה'" היא הקדמה ועל כן אינה נמנית בכלל עשרת הדברות. על פי רבי שלמה זלמן מלאדי, בעל התניא, ההפך הוא הנכון. לדעתו, "שני דברות הראשונים 'אנכי' ולא יהיה לך' הם כללות כל התורה כולה". שתי המצוות הללו מתייחסות אל 'סור מרע' ו'עשה טוב' - הטוב במצוות עשה, וסור מרע במצוות לא תעשה. "כי דבור 'אנכי' כולל כל רמ"ח (248) מצוות עשה. ולא יהיה לך' כולל כל ס"ה (365) מצוות לא תעשה. ולכן שמענו 'אנכי' ולא יהיה לך' לבד מפי הגבורה (הקב"ה)" [תניא פרק כ].

בהמשך הוא מביא מספר הזהר הקדוש שרמ"ח מצוות עשה מגלות את רצון ה', ממש כמו שאברי האדם מבטאים את רצונותיו: "כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו (דבר המגלה את נפשו) ובטלים לגמרי אליה מכל וכל, כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום ציווי ואמירה להן ובלי שום שהייה כלל, אלא כרגע ממש (=מיד) כשעלה ברצונו". כך גם המצוות: "הן פנימיות רצון העליון וחספו האמיתי" - המצוות המעשיות מגלות את הרצון האלוהי בעולם שלנו. "ונמצא... שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון" [שם כג]. כלומר: על ידי קיום המצוות מגלים את רצון ה' ממש. ולכן בדיבור 'אנכי', הרומז לעצמיותו של הקב"ה, כלולות כל המצוות המבטאות את רצון ה' בעולם.

**לעילוי נשמת אמו"ר הרב גד בן ישראל ורחל לאה רוט ז"ל
ולצלחת בנם ש"י שמחה ישראל ה"ו**

ולזה לא נמנית הקבלה עקר או שרש ל"תורה מן השמים" - כלומר: שראוי שימשך ה' האדם אחר קבלת האבות וחקמי הדת, אף-על-פי שהיא ה' הכרחית לתורה אלהית, לפי שהיא מצוה פרטית. ולזה לא היה ראוי גם-כן למנות שרש ולא עקר "שלא תנסח התורה ולא תשתנה", אם היא מצוה פרטית כמו שכתב הרמב"ם ז"ל; אלא שהאמת הוא שאינה מצוה, אבל היא דעת נמשך ש'שליחות השליח', כמו שיתבאר במאמר השלישי [פ"ט ופכ"ו] בעזרת ה'.

ומה שנמנה האחדות בשרש, אף-על-פי שהיא מצוה פרטית, לפי שבהאמת האחדות שני דברים: אם שנאמין שהש"י אחד, ואין שני שווה ולא דומה לו; ואם שנאמין שהמחיב-המצויאות, עם-שהוא אחד בלי שום-רבי והרפכה כלל - הנה הוא אלהינו, רצוני לומר: סבת כל הרבוי הנמצא. ומן הצד האחד הוא שרש מסתעף מעקר "מצויאות ה'", ומן הצד האחר הוא מצוה פרטית שנצטוינו עליה "שמע ישראל ה' אחד".

ומן התמה הוא, לפי-דרך הרמב"ם ז"ל, שהוא מונה המצוות בעקרם, ומנה "אנכי ה' אלהיך" - מצוה להאמין יש נמצא מחיב-המצויאות: למה לא נמנו שאר העקרם בעשרת הדברות? ולפי דרכנו, אין זה ממה שיקשה, כי לא נמנה בעקרם מצוה פרטית כלל; ודבור "אנכי" הוא מצוה פרטית ולא עקר, והוא - להאמין שהש"י, שהוציאנו ממצרים מבית עבדים, הוא שנתן לנו תורה על הר סיני. או יהיה דבור "אנכי" כמו הקדמה למה שיבוא אחריו, והוא: "לא-יהיה לך אלהים אחרים על-פני"; ובא לומר: אחר שאני השגחתי בך והוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני - כלומר: אין ראוי שתניחו עבודתי בעבודת זולתי.

וכן דעת הרבה מן החקמים [הזכירם ראב"ע, שמות כ, א] שאין "אנכי" בכלל עשרת הדברות, אבל היא הקדמה לשני הדברות הבאים אחריו, והם: "לא-יהיה לך" ו"לא-תעשה לך"; כי "לא-תשתחוה להם ולא תעבדם" אינו אלא פרוש אלו השנים. ואמרו שנכתב דבור "אנכי" בתחלת הדברות, לחזק לב המאמינים בהודאת ההשגחה הנמשכת מאתו, ויתברך, לומר: כי היא תמשך על צד-החסד אף-על-פי שלא יהיה המקבל ראוי לכה, כמו שהשגיח בישראל בהיותם במצרים עובדי אלילים והוציאם מבית-עבדים בזכות האבות; וזה מה שס"ם: "ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצוותי". ויהיה, אם-כן, הכלל בכל השרשים שלא ימנה בהם שום-מצוה פרטית כלל.

קבלת דברי האבות והחכמים

האמת האחדות

עשרת הדיברות אינם רק עיקרים

דעת האבן עזרא בדיבור "אנכי"